

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

SAYI II -2012

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNUM II

OLBA KAZISI YAYINLARI

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEUCIA AD CALYCADNUM II

Ankara 2012 / Türkiye

ISBN 978-605-5668-32-7

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsuzsa yayınlanmaz, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum*, kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum için yazışma adresi:

Okt. Murat ÖZYILDIRIM

Mersin Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü 33342 Mersin – TÜRKİYE

Tel: 00 90 324 361 00 01 – 4735 e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com.

OLBA KAZISI YAYINLARI
SELEVCIA AD CALYCADNUM II

ISBN: 978-605-5668-32-7
TAN KİTABEVİ YAYINLARI 31
Dizi: OLBA KAZISI YAYINLARI-2

Editörler

Emel ERTEN
Diane FAVRO
Murat ÖZYILDIRIM

Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Meral AKURGAL •Prof. Dr. Halit ÇAL •Prof. Dr. Çiğdem DÜRÜŞKEN
- Prof. Dr. Emel ERTEN •Prof. Dr. Diane FAVRO •Prof. Dr. Turhan KAÇAR
- Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU •Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU •Prof. Dr. Aygül SÜEL
- Prof. Dr. Fikret YEGÜL
- Doç. Dr. Salim AYDÜZ •Doç. Dr. Sedef ÇOKAY-KEPÇE •Doç. Dr. Efrumiye ERTEKİN
- Doç. Dr. Mehmet Fatih YAVUZ
- Yrd. Doç. Dr. Figen ÇEVİRİCİ – COŞKUN •Yrd. Doç. Dr. Merih EREK
- Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY •Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat ÖZGEN
- Yrd. Doç. Dr. Sema SANDALCI •Yrd. Doç. Dr. H. Sibel ÜNALAN
- Yrd. Doç. Dr. Ceren ÜNAL

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia ad Calycadnum, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Kapak Tasarım: Tuna AKÇAY
Dizgi: Yener YENTEK

Baskı:
Cantekin Matbaacılık
2. Baskı 1000 Adet
Mayıs 2012

İÇİNDEKİLER

KIZKALESİ KAZILARINDA
ELE GEÇEN 12. – 15. YÜZYIL
ARASINA TARİHLENEN ORTA ÇAĞ
SERAMİKLERİ
Gülgün KÖROĞLU
11

PRINCIPATVS DEVRİ ROMA
SENATVS'U: ÜYE SAYISINDA
DÜZENLEMELER (LECTIO SENATVS),
SENATVS'A GİRİŞ KOŞULLARI VE
YOLLARI, YASAL İŞLEYİŞ
Efrumiye ERTEKİN
33

OLBA'DA ROMA İMPARATORLUK
DÖNEMİNDE TARIM VE YERLEŞİM
Emel ERTEN
61

OLBA MEZARLIK ALANLARI
Tuna AKÇAY
77

OLBA MANASTIRI HAKKINDA
ARKEOLOJİK VE YAZINSAL YENİ
BİLGİLER
Murat ÖZYILDIRIM
105

MÖ II. - MS IV. YÜZYILLAR ARASINDA
CİLİCİA'DA YAHUDİLER
Sevim AYTEŞ CANEVELLO
119

TRABZON İMPARATORU I. MANUEL
KOMNENOS (1238-1263) DÖNEMİNE
TARİHLENEN BALIKESİR, KUVA-Yİ
MİLLİYE MÜZESİ'NDEKİ ÜÇ ADET
ASPER
Ceren ÜNAL
141

TARSUS MÜZESİ'NDE YER ALAN
FİĞÜR TASVİRLİ
ARTUKOĞULLARI SIKKELERİ
“12.-13. YÜZYILLARDA ANADOLU'DA
İKONOGRAFİK ALIŞVERİŞ”
H. Sibel ÜNALAN
Ceren ÜNAL
163

CECİ N'EST PAS UN MUR:
REPRESENTATION AND REALITY IN
EPHESIAN URBAN BOUNDARIES
Brianna BRICKER
185

ARCHAOMETRICAL PERSPECTIVES
IN TURKEY
Ali Akın AKYOL
201

KİTAP TANITIMI:
MANİSA MÜZESİ BİZANS SIKKELERİ
Emine TOK
209

KİTAP TANITIMI:
ANADOLU'DAKİ TÜRK
KÜTÜPHANELERİ
Mükerreren KÜRÜM
211

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNUM II

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık tümü 12 punto büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.
Kitap için:
Demiriş 2006 Demiriş, B., *Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı*, Ege Yay., İstanbul.
Makale için:
Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, *Lucerna Klasik Filoloji Yazıları*, İstanbul.
- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca **(Lev.1)**, **(Lev. 2)** kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Makale ve levhalar, CD’ye yüklenerek çıktısı ile birlikte yollanmalıdır.

PRAEFATIO

Mersin Olba Kazıları'nın bilimsel dergisi olarak 2011 yılında yayınlanmaya başlanan Seleucia ad Calycadnum Dergisi'nin ikinci sayısını okurlarımıza sunmaktayız. Erken Hıristiyanlık teması ile çıkan ilk sayımızdan sonra, ikinci sayıda daha geniş bir çerçeve içine yerleştirilebilecek bir içerikle dergimiz sizlerle buluşuyor. Olba arkeolojisi ve yerleşim tarihi konusundaki makalelerin yanında nümizmatik, arkeometri, Anadolu'da kent tasarımına ilişkin çalışmalar da dergimiz kapsamında yer almakta. Bu sayının çıkmasını sağlayan tüm yazarlarımıza, katkılarından dolayı yayın kurulumuz üyelerine teşekkürlerimizi sunarız. Arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, sanat tarihi konularında yapacağınız çalışmaların Seleucia ad Calycadnum dergisinin gelecek sayılarında yer almasından mutluluk duyacağımızı belirtiriz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (ma)

PRAEFATIO

We are proud to present the second volume of the annual journal of Mersin Olba excavations, Seleucia ad Calycadnum. After the first issue focusing on Early Christianity, a wider content of articles such as archaeometry, numismatic, urban design in Asia Minor will be presented in the second volume as well as the studies on the settlement history and archaeology of Olba. We wish to thank all our contributors, colleagues in the scientific board. It will be an honour for us to welcome our colleagues studying on archaeology, ancient languages and cultures and the history of art for the future issues of “Seleucia ad Calycadnum”.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (ma)

OLBA MANASTIRI HAKKINDA ARKEOLOJİK VE YAZINSAL YENİ BİLGİLER

Murat ÖZYILDIRIM*

Özet

Olba'da Erken Hıristiyanlık Döneminin en önemli yapısı olan manastır hakkındaki bilgiler, yapılan yüzey araştırmaları ve kazılarla her yıl daha da artmaktadır. Bu sayede gerçekleştirilen bilimsel yeni yayınlar, manastırın sağlam durumdayken nasıl olduğu hakkında bilgiler vermektedir. Öte yandan Erken Hıristiyanlık Dönemine ait yazılı kaynaklarda yapılan kütüphane araştırmaları da manastırla ilgili yeni bilgileri çoğaltıyor. Bu alışma, 2011 yılında gerçekleştirilen manastır kazısının ilk sonuçlarını ve Tek Dođa (monophysist) öğretinin en önemli savunucularından Antiochialı Severus'un (465 – 538) manastır piskoposlarıyla ilgili verdiği bilgilerin değerlendirmesinden oluşmaktadır. Aynı zamanda Antiochia ad Orontem'de 512 – 518 yılları arasında patriklik yapan Severus'un Olba'daki manastırla ilgili metni, Türkede ilk kez yayınlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Isauria, Olba, manastır, Antiochialı Severus, ha.

Abstract

Information about the monastery which is the most important structure of the Early Christian Period, is increasing year after year by the surveys and excavations in Olba. In this way, the new scientific publications provide us the new data how the monastery was in its solid condition. On the other hand, the library research on the written sources of the Early Christian Period gives us further information about the monastery. This study covers of the first results of the monastery excavation in 2011 and also the assessment of the data about the bishops of the monastery, which were given by Severus of Antioch (465-538), one of the most important advocates of the monophysist doctrine. The text of Severus, patriarch of Antiochia ad Orontem from 512 to 518, about the monastery in Olba, is being published for the first time in Turkish.

Keywords: Isauria, Olba, monastery, Severus of Antioch, cross.

* Latince Okutmanı Murat ÖZYILDIRIM (MA), Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 33342 - MERSİN. E - posta: ozyildirimmurat@gmail.com

a) Olba Manastırı'nda Arkeolojik Kazıların Bilimsel İlk Sonuçları

Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında Olba'da dini mimariye ve dinin kentteki yaşama etkisi üzerine bilgiler, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı izniyle Prof. Dr. Emel ERTEN'in başkanlığında bu kentte yapılan yüzey araştırmaları ve TC Bakanlar Kurulu Kararıyla 2010 yılında başlayan arkeolojik kazılardaki sonuçların yayınlanmasıyla sürekli artmıştır.

Bugüne kadar sürdürülen çalışmalarda Olba *akropolisinde* iki ve Şeytanderesi Vadisi'nde -biri mağara kilise olmak üzere- üç adet kilise tespit edilmiştir. Kentin katedraliyse *akropolisin* yaklaşık elli metre kuzeyinde yer almaktadır. Toplam altı kiliseye manastırdaki iki kilise de eklenirse, Olba'da bilinen kilise sayısı sekizdir. Manastırın içinde yer alan iki kilise ve bir şapel bu sayıya dâhil değildir. Söz konusu kiliselerin içinde en erkene tarihlenen yapıyı, Şeytanderesi Vadisi içinde yer alan ve III. yüzyıla tarihlenen Mağara – Kilise oluşturmaktadır¹. Kentte bulunan diğer kiliseler, V. ve VI. yüzyıllara tarihlenmekte ve aynı zamanda Olba'da Hıristiyanlığın en güçlü dönemine işaret etmektedir.

Bilindiği gibi İmparator Zeno (425 – 491), tahttan 474 yılında indirildikten sonra geldiği Isauria'da yaklaşık iki yıl süreyle kalmış ve ardından Constantinopolis'te yeniden tahta çıkmıştır. Isaurialı Zeno'nun Isauria'da geçirdiği süre içinde Olba ve Sbide kentlerinde de kaldığı, yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir². Olba'daki kiliselerin Zeno'nun burada kalmasıyla ilişkili olduğu düşünülebilir. Şöyle; Bir dağ yerleşimi olarak Olba, geniş bir nüfus ve coğrafi alana sahip değildir. Verimli bir ovaya egemen olması bakımından dikkati çeken kent, *akropolis* ve çevresine yayılmış yerleşimden oluşmaktadır. Ancak bu, görece küçük sayılabilecek yerleşimde kilise sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durum, Zeno'nun sığındığı bölgeye bir şükran ifadesi olarak kiliselerin inşası için bağış yapabileceğini düşündürmektedir. *Henoticonu* çıkaran İmparator Zeno'nun böylesi tutumu, uzak bir olasılık değildir, çünkü Zeno, Seleucia ad Calycadnum'da (Silifke) Azize Thecla için muhteşem bir kilise yaptırmış ve aynı dönemde -mesela Corycus gibi- diğer bölge kentleri de kiliselerle donanmıştır.

Olba'da Hıristiyanlık dönemine ait kalıntılar arasında çok sayıda haç betimli lahit mezar, kazıma ya da boyama tekniğiyle yapılan değişik haç betim-

1 Mağara - Kilise üzerine Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU'nun verdiği bilgiler için bkz.; Erten – Özyıldırım 2010, 35.

2 Joshua the Stylite (Süryanca'dan İng.'ye çev. F. Trombley ve J. W. Watt) 2000, 13, dpnt. 54; Ayteş Canevello – Özyıldırım 2009, 25.

leri bulunmaktadır. Kentteki birçok evin söve ve lentolarında da çok sayıda haç, yüzey araştırmalarında belirlenmiştir ki bunlardan bazıları, bugün çağdaş yerleşime ait evlerde ikincil kullanım olarak bulunmaktadır. Yine yüzey araştırmaları ve kazılarda Doğu Roma dönemine ait sikkeler ele geçmiştir. Bütün bunlar, kentin Hıristiyan dinsel yaşantısını aydınlatma bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Yunanca - Latince yazılı kaynaklar, Olba'nın Hıristiyanlık dönemindeki dinsel yaşamı üzerine bilgiler vermektedir. Ulaşılabilen yazılı kaynaklardan, Olba'nın bazı piskoposlarının adlarını ve katıldıkları konsiller öğrenilmektedir. Bu bilgiler oldukça önemlidir, ancak böylelikle kentin V. yüzyıldan başlayarak katılımcı piskoposlar yolladığı konsillerde gerçekleşen dinsel tartışmalardaki tarafını belirlemek mümkün olmaktadır³.

Olba'da Hıristiyan dini mimarisinin en önemli kalıntısını manastır oluşturmaktadır. Manastır, Olba'da *akropolisin* doğusundaki *aquaeductusun* yaklaşık üç yüz elli metre güneyinde, Doğu Vadisi'nde, Doğu Tepesi'nin batı yamacında yer almaktadır. Yapı, kuzey – güney doğrultuda yaklaşık dikdörtgen planlıdır. Manastır hakkında, burada gerçekleştirilen yüzey araştırmalarının sonuçlarını ve bunların değerlendirmelerini içeren bir yayın, yeni belirlenen mekânların eklenmesiyle oluşturulan yeni planla birlikte, Özyıldırım – Ünalın tarafından 2011 yılında yapılmıştır⁴.

Manastırdaki bilimsel arkeolojik kazı çalışmaları, ilk kez 2011 yılında gerçekleştirilmiştir ve bir arkeolojik kazının yapıda başlatılması, kuşkusuz manastır üzerine bilinmezlerinin azalması bakımından önemlidir. Yapıda ilk kazılar, ana mekânın kuzeyinde yer alan tonozlu mezarın girişinde 4 m. x 4 m.'lik bir açmada gerçekleştirilmiştir (**Lev. 1**)⁵.

Manastırın içinde, kuzeybatıda bulunan tonozlu mezarda şimdiye kadar tek mezar yeri olduğu biliniyordu. İçerdeki toprak dolgu nedeniyle bunun dışında başka bir veri yoktu. Ancak 2011 yılında gerçekleştirilen kazıda, bilinen tek burada yan yana üç ayrı mezar yeri görülmüş (**Lev 2**) ve Mezar 2'nin içinde yapılan kazıda insan kemikleri bulunmuştur. Doç. Dr. O. Başoğlu'nun verdiği bilgiye göre, mezarda bulunan iskelet, tahminen 1.65 – 1.70 m. boyunda ve 18 – 19 yaşlarında bir gence aittir⁶. Bulunan mezarlar, yaklaşık 1.60 m. uzunluğa

3 Olba'nın piskoposları ve katıldıkları konsiller için Bkz.; Özyıldırım 2003, 145 - 158.

4 Bu yayın için Bkz.; Özyıldırım – Ünalın 2011, 147 - 166.

5 Manastırdaki açmada, M. Özyıldırım'la birlikte, Gazi Ü. Arkeoloji Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi arkeolog Yavuz YEGİN ve Mersin Ü. Arkeoloji Bölümü Lisans öğrencisi Mehmet Çağlar KIRKPINAR çalışmıştır.

6 İskelet, Olba'daki diğer açmalarda ele geçen insan iskeletleriyle birlikte, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Sayın Doç. Dr. Okşan BAŞOĞLU tarafından yayına hazırlanmaktadır.

ve 50 cm. genişliğe sahiptir (**Lev. 3**). Ancak bu kemiklerin mezardan dağınık biçimde çıkması, mezar çukurunun ikincil kullanımını düşündürmektedir.

Kazıda bulunan ve oldukça iyi işçiliğe sahip bir korinth sütun başlığı, manastırda kullanılan sütun başlıkları hakkında bilgi vermektedir (**Lev. 4**). Başkent Constantinopolis'teki atölyelerde V. – VI. yy.'larda üretilen değişik tipte sütun başlığı örneklerini Doğu Roma İmparatorluğu'nun diğer bölgelerindeki kentler de izlemektedir. Aynı döneme tarihleyebildiğimiz Olba'daki başlığın Olba dışında Isauria bölgesindeki benzer örnekleri, Alahan Manastırı'nda, Diocaesarea'da (Uzuncaburç) bulunmaktadır⁷. Bu tip sütun başlığının kazıda bulunması ve tarihlemesinin manastırın tarihiyle örtüşmesi, başlığın manastırda ikincil kullanımda olmadığını ve yapının özgün malzemesi olduğunu anlamak bakımından önemlidir.

Manastırda yapılan kazıda ele geçen iki değişik biçimdeki *opus sectile* örnekleri, manastırın taban döşemesi üzerine bilgiler vermektedir (**Lev. 5 – 6**). Yapının kuzeyinde *atrium*da yer alan dikdörtgen biçimli blok taşlarla oluşturulan taban döşemesinin, manastırın içindeki bazı bölümlerde *opus sectile* ile oluşturulan döşemeye yerini bıraktığı anlaşılmaktadır. Kazı sonunda ulaşılan tabanda ana kayanın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumda manastırın farklı bölümlerinde ana kaya kullanılarak, kesme taşlarla ve iki ayrı biçimde *opus sectile* ile taban döşemeleri gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Kazılarda yapıya ait çok sayıda çatı kiremidi parçalarının bulunması, manastırın kiremit çatıyla örtülü olduğunu göstermektedir (**Lev. 7**). Tonozlu Mezar yapısı önünde yapılan kazıda sürekli yangın tabakasıyla ve dolayısıyla çok sayıda yanmış kiremit ve keramik kap parçalarıyla karşılaşılması, Olba'daki manastırın büyük bir yangın sonucu tahrip olduğunu göstermektedir ki bu bilgi, ilk kez 2011'de yapılan kazıların sonucunda elde edilebilmiştir (**Lev. 8 ve 9**).

b) Antiochialı Severus ve Olba Manastırı

Hıristiyanlığın özellikle IV. yüzyılda bölgede güçlenmesiyle birlikte Olba'da kiliselerin sayılarının arttığı görülebilir. Olba'daki kiliselerin sayıları ve büyüklükleri güçlü bir dinsel yaşamın göstergesidir. Bu dindar yaşamın kiliselerin sayısından daha önemli başka ispatı da Olba'da V. yüzyıl sonuna tarihlenen manastır yapısının bulunmasıdır.

Olba'da bulunan, fakat adı yazılı kaynaklarda belirtilmeyen manastır, *akropolisin* doğusundaki vadide yer alır ve *akropolisten* bakıldığında tümüyle görülebilir. Manastır, Olba kentinden uzak ve keşişlerin münzevi hayatına

⁷ Westphalen 2006, 396. Mersin Ü. Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Deniz KAPLAN'a (MA), korinth başlıklarıyla ilgili verdiği kaynak ve bilgiler için teşekkür ederim.

uygun bir yerde değildir. Aksine yapı, kent yaşamının tam da içinde yer alır. Bu nedenle manastırda kalan din adamları, doğal olarak gündelik yaşamda Olbalılarla birlikte. Olba'daki manastırın mimari yapısı incelendiğinde yatak odaları üzerine edinilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak odalar, erken dönem yerleşimlerinde kullanılan manastırlarında her zaman manastır içinde yer almayabilir. Bu dönemde din adamları, manastıra yakın yerlerde kalabilir ve ibadet zamanlarında buraya gelebilirler. Dolayısıyla odaların bir manastırdaki sayısının çokluğu ya da azlığı manastırda yaşayanların sayısı üzerine her zaman doğru bilgiler vermeyebilir.

Olba'da manastırın ne kadar süreyle kullanıldığı sorusunun yanıtı bilinememektedir. Ancak Batı manastır düzeninin tersine Doğu manastır yaşamında keşişlerin yer değiştirmesi ya da yalnız bir manastıra bağlı bulunmaları kuralı bulunmamaktadır. Bu durum, genel olarak Asia Minor'daki manastırların Batı'daki örneklerine göre çok daha kısa sürede terk edilmesine neden olmuştur. Olba'daki manastırın da aynı durumla karşı karşıya kalması, güçlü bir olasılıktır. Asia Minor geleneğinde Ortodoks Hıristiyanlığın izleri bugüne kadar gelirken, köklü manastırların sayısında Batı'yla kıyaslanmayacak derecedeki azlık bunu gösterir.

Hıristiyanlıkla ilgili yazılı metinlerde ilk kez Olba, Azize Thecla'nın mucizeleri içinde yer almaktadır. Bilindiği gibi I. yüzyıl ortalarından başlayarak Seleucia ad Calycadnum yakınlarındaki mağarada yaşayan Azize Thecla'nın mucizeleri, –olasılıkla- Aziz Basileus tarafından yazılmıştır. Thecla'nın mucizeleri, hastaları iyileştirme ya da bölgedeki Sarpedon, Minerva, Iuppiter kültlerine karşı, Hıristiyanlık inancı uğruna verdiği mücadeleler şeklinde özetlenebilir⁸. Azize Thecla'nın gerçekleştirmeye başladığı mucizeler, kısa sürede çevredeki yerleşimlerde duyulur. Böylece çeşitli sağlık sorunları olan insanlar, Thecla'nın yaşadığı mağaraya gelerek şifa bulmaya çalışırlar.

Thecla'nın mucizeleri arasında Olba'yı ilgilendiren mucize, dedesi Olbalı Rahip Anatolius olan bir çocuktan söz edilen Mucize XXIV'tür. Babasının adı Pardamius olarak belirtilen Olbalı çocuğun adı ya da yaşı, yazık ki söz konusu metinde bulunmamaktadır. Görme zorluğu bulunan çocuğun gözleri günden güne daha da kötüleşir. Çocuğun bakıcısı Thecla'ya dua ederek, ondan çocuğu iyileştirmesini ister. Thecla bu dileği gerçekleştirir ve Olbalı çocuk mucizevî bir şekilde görmeye başlar. Mucize XXIV'te yer alan bu anlatı, Olba'nın Hıristiyanlıkla ilişkisini en erken döneme götürmesi bakımından önem taşımaktadır.

8 Azize Thecla'nın mucizeleriyle ilgili Yunanca metin için Bkz.; Dagron 1978. Azize Thecla'nın yaşamöyküsü için bkz.;Ayteş Canevello 2004, 260.

Kent, Hıristiyanlığın dinsel tartışmaları içinde çok önemli bir yer tutan Rahip Arius ve dinsel düşüncelerinin tartışıldığı 325 yılının Nicaea Konsili'ne Seleucia ad Calycadnum'un aksine temsilci göndermez. Yunanca ve Latince metinlerde 381 yılına kadar olan dönemde Olba hakkında bilgiler yer almamaktadır. Ancak, Olba ve hemen yakınında yer alan Diocaesarea (Uzuncaburç), iki ayrı piskoposluk merkezi olarak Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposluğu'na bağlı kentlerdir. Aslında Diocaesarea, Hellenistik dönemde Olba Rahip Krallığı'nın dinsel ve yönetsel merkezi olarak önemlidir. Pagan dönemde Olba, en yakın yaşam alanı olarak dinsel bakımdan açıkça Diocaesarea'nın etkisi altındadır. Diocaesarea'daki Zeus Olbios Tapınağı, buranın kutsallığının en açık göstergesidir. Ancak Hıristiyanlığın Cilicia ve Isauria kentleri arasındaki hızlı yayılımıyla birlikte Olba'nın erken dönemlerin aksine, Diocaesarea'nın dinsel etkisinden çıktığı ve Hıristiyanlıkla birlikte ayrı bir dinsel yapılanma içinde bulunduğu yazılı kaynaklar ve mimari kalıntılar incelendiğinde açıkça anlaşılmaktadır. İki kentin ilk piskoposların adları 381 yılına ait listelerde yer almaktadır.

Diğer yandan Isauria kentlerinin erken Hıristiyanlık kilise idari yapılanması içindeki durumu, Olba'nın söz konusu dönemdeki konumunu anlamaya yardımcı olacaktır. Bilindiği gibi Aziz Ignatius (ca. 35 – 117), Erken Hıristiyanlık Döneminde kilise teşkilatında ciddi anlamda örgütlenmeye giden ilk kişidir. Ignatius, Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin başına 68 yılında geçer. Bu dönemde Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin etki alanındaki kiliseler, "üçlü uygulama" denilen baştaki piskopos ile birkaç kişilik kilise yetkilileri ve kilise yardımcıları tarafından oluşan bir düzenle yönetilmeye başlar. Bu piramidal düzen, sonraki yüzyıllarda toplanan konsillerde belirlenecek olan kiliselerin yetki alanlarında kalan piskoposluk ve başpiskoposlukların yönetim biçimlerini oluşturması bakımından önemlidir.

Nicaea Konsili'nin (325) kararları arasında kabul edilen 6. Madde, kiliselerin yetki alanlarını belirlemesi bakımından son derece önemlidir. Böylece Antiochia ad Orontem, Alexandria maior (İskenderiye) ve Roma kiliselerinin dinsel nüfuz alanları oluşturulur. Asia Minor ve Syria'daki piskoposluklar, Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin yetki alanına bırakılır. Yapılan bu düzenlemeyle IV. yüzyılın ilk çeyreğinde Seleucia ad Calycadnum ve Tarsus kentleri, Antiochia ad Orontem Kilisesi nüfuz alanı içinde resmen yer alır.

Dinsel tartışmaların en karmaşık ve çözümsüz olduğu IV. yüzyılda Isauria kentlerinin bu tartışmalara katılmaya başladıkları görülmektedir. Toplanan konsiller arasında yalnızca Doğu Kiliseleri'nin katıldığı 359 yılındaki Seleucia

ad Calycadnum Konsili'nde Olba'nın temsil durumu bir soru işareti olarak belirsizliğini sürdürmektedir. Seleucia ad Calycadnum Konsili'nin katılımcı listelerinde Olba temsilcilerinin adları bulunmaz. Bu bilgiyle, 359 yılında Olba'nın henüz piskoposluk olarak belirlenmediği açıkça anlaşılmaktadır. Aynı durum Diocaesarea için de geçerlidir, bu kentin temsilcilerinden de metinlerde söz edilmemektedir. Ancak Seleucia ad Calycadnum Konsili'nin toplanma nedeni ve toplanma biçimi, başlı başına bir inceleme konusu olduğundan, hemen yakında yer alan kentlerin din adamlarıyla Seleucia ad Calycadnum'da şiddetli dinsel tartışmaların geçtiği bu önemli toplantılara katılmış olmaları gerekir. Ancak, piskoposluk olarak ilan edilmemiş olmaları nedeniyle Olba ve Diocaesarea kentlerinin din adamları, Seleucia ad Calycadnum Konsili'nde resmen yer almamış olmalıdır.

Her iki kent, resmi olarak ilk kez Büyük Theodosius'un desteğiyle 381 yılında toplanan I. Constantinopolis Konsili'nde ayrı piskoposlar tarafından temsil edilir. Olba Piskoposu Eusebius ve Diocaesarea Piskoposu Montanus katılımcı listelerindeki Isauria piskoposlarının arasında yer almaktadır. Bu durum, iki kentin temsil ayrılığının açık bir biçimde ortaya çıkması bakımından önemlidir. Konsilin sonuç maddelerinden biri, kilise idari bölümlenmesiyle ilişkilidir. Böylece kilise yapılanması içinde, diğer Isauria piskoposlukları gibi Olba da Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposluğu'na bağlanır. Tarsus ve Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposlukları ise Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin yetki alanı içindedir.

Olba'daki manastıra ait günümüze ulaşan bir başka bilgi de Doğu Ortodoks Kilise Babalarının en büyükleri arasında sayılan Antiochialı Severus'un Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposu Solon'a yazdığı mektuplardan edinilmektedir. Severus, yaklaşık 465 ve 538 yılları arasında yaşayan koyu bir *monophysist* olarak, ölene dek Chalcedon Konsili'nin inanç bildirgesinin aleyhinde bir duruş sergiler. Ayrıca Severus, Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin 512 - 518 yılları arasında başında bulunmaktadır. Solon'a mektuplarını Antiochia ad Orontem Kilisesi'nin henüz yönetimini üstlenmediği dönemde yazar⁹. Severus, yazılma tarihi kaynaklarda 511 olarak verilen 4. Kitap 270. Mektubunda Olba Piskoposu Paulus'un, Diocaesarea Piskoposu Hilarius'la manastır hakkında bir tartışmaya girdiğini belirtmektedir. Ancak konu üzerine Severus tarafından kaydedilen bilgiler, bu kadarla sınırlı kalmaktadır.

Antiochialı Severus tarafından, 4. Kitap 338. Mektupta "...*Aynı Paulus, Diocaesarea Piskoposu Hilarius'tan kutsal yasalara aykırı olarak kendi yetki*

9 Bu çalışmada kullanılan Severus'un Süryanca metni ve İngilizce çevirisini içeren kaynak için bkz.; Brooks 1903 66 – 71, 80 – 87, 148 – 153.

sınırları içinde bulunmayan bir manastırda ayin düzenlemek üzere para almıştır...” bilgisi verilmektedir. Burada -Olba kentinin çevresinde bir başka manastır bulunmadığına göre- kentteki manastır söz konusu edilmektedir. Bu cümle, manastırın Olba’da bulunmasına karşın yönetim yetkisinin buradaki piskoposluğa ait olmadığını düşündürmektedir. Bilindiği gibi manastırların buldukları yerin piskoposluğuna bağlı olmaları gibi bir şart yoktur ve piskoposluktan daha üst dinsel birime bağlı olabilirler.

Hakkında yazılı kaynaklardan günümüze en çok bilgi ulaşan Olba Piskoposu Paulus’tur. Paulus, 458 yılında Isauria piskoposlarının İmparator Leo’ya yazdıkları mektubu imzalayan piskoposlar arasında yer almaktadır. Severus’un Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposu Solon’a yazdığı mektuplarda Olba Piskoposu Paulus ile ilgili bazı bilgiler de öğrenilmektedir. Severus’un, 4. Kitap 270. Mektup’ta yazdıklarından Paulus’un çok yaşlı bir piskopos olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de 458 yılındaki mektubu imzalayan Paulus, Severus’un mektubunu yazdığı yıl olan 511’de yine Olba’da piskopostur. Severus, 4. Kitap 19. Mektup’ta da “...Geçen yıl Tanrı’nın sevdiği Olba Piskoposu Paulus’u beslemesi için kısmetine düşen sürüye geri dönmesi konusunda zorlamıştım ve şimdi yine aynı şekilde bazı belli kişiler tarafından rahatsız edildiğini ve ihtiyar haldeki zayıf vücuduyla bir ülkeden diğerine do-laştığını gördüm...” diye yazmaktadır.

Antiochialı Severus, 4. Kitap 270. Mektup’ta Paulus’un cemaatinin nedeni ve yeri belirsiz uzun gezilerle yalnız bırakmakla eleştirirken, onun saygıdeğer ve ilerlemiş yaşına vurgu yapmaktadır. Severus, aynı mektupta Solon’a Paulus’la ilgili olarak; “...Ancak kurallar, Paulus’un sürüsünden kendi kararıyla patrik ve metropolitlerin onayı dışında ayrılmasına izin vermemekteydi. Olba’dakiler için kış mevsimi geçtikten sonra Paulus, bir başka nedenle kral kentine -bu kentin adının ne olduğu belirsizdir- gitmek için ayrıldı. Hangi kent ve ülkeye gittiği, ne zaman döneceği konusunda bir bildirimde bulunmadı. Ancak herkes tarafından bilinir ki kendi kentlerini çok kesin olarak ihmal eden kişiler, kanunlar önünde sorumludur ve kutsal kanunların emirlerine göre, onların yerine yenileri atanır...” bilgisini vermektedir. Antiochialı Severus, aralarında teolojik bir anlaşmazlık bulunduğu anlaşılan Olba Piskoposu Paulus’a karşı Isauria piskoposlarının bir toplantı yaparak gereğini yerine getirmelerini önermekten de geri durmaz; “...Isauria’daki Tanrı’nın sevdiği kullardan oluşan piskoposların konuyu tartışarak açık bir karar oluşturmalarının ve sürülerini terk eden adamların bulunduğunu konuşmalarının gerektiğini söylemek istiyorum...”.

Burada Paulus'un görevden bir dönem ayrıldığı, sonra yeniden atandığı anlaşılmaktadır. Ancak kaynaklar, bu durumun nedenleri konusunda bilgi vermemektedir. Olba, 513-517 yılları arasında *monophysist* öğretiyi benimseyen Cilicia ve Isauria'daki diğer kiliselerle aynı çizgidedir. İlginçtir 451 yılında Eutyches'in mahkûmiyetine onay veren piskoposluklar içinde yer alan Olba'nın yaklaşık altmış yıl içinde, daha önce karşı çıktığı dinsel görüşü benimsediği yazılı belgelerle anlaşılmaktadır.

Çalışmamızla, Severus'un mektuplarında "Theodorus" adlı bir Olba piskoposunun adını belirlenmiş olmaktadır. Böylece VII. yüzyıl başında Olba'da piskopos olarak adı bilinen bir Theodorus'tan başka, V. yüzyılın ikinci yarısıyla bu mektubun yazıldığı 511 yılları arasında yerleştirilebilecek tarihte, Olba'da bir başka Theodorus'un görev yaptığı anlaşılmaktadır.

Olba Piskoposu (II.) Theodorus, 680-681'de III. Constantinopolis Konsili'ne ve 692 yılında *Concilium Quinisextum* ya da imparatorun sarayındaki kubbeli salonda toplantıları yapıldığı için *Concilium Trullanum* adıyla da anılan konsile katılmıştır. Bu konsil, rahiplerin düzeni ve denetlenmesine ilişkin toplanan evrensel olmayan bir konsil olmuştur. Olba VII. yüzyılın başlarında Constantinopolis Kilisesi'ne bağlanırsa da aynı yüzyılın sonunda yeniden Antiochia ad Orontem Kilisesi yetki alanına girmiştir.

Olba piskoposları, Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde dinsel sorunlarla ilgili toplanan konsillere de katılır. Bu durum, Hıristiyan dünyasının tartışmakta olduğu dinsel sorunların Olba'da da bilindiğini ve bu konularla kentteki din adamlarının ilgilendiğini göstermektedir. Bütün bu bilgiler ışığında bir piskoposluk merkezi olan Olba'nın Erken Hıristiyanlık Döneminin oldukça renkli geçtiği, küçük sayılabilecek bir dağ yerleşimi olmasına karşın kentte bulunan kiliselerin ve manastırın Olbalıların Hıristiyan dinsel yaşamlarının şekillendirmesinde önemli bir yere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Gerek arkeolojik verilerle ve gerekse yazınsal incelemelerle genel olarak Olba'nın Erken Hıristiyanlık Dönemindeki gösterişli Hıristiyan Ortodoks dinsel yaşamının IV. yüzyılın sonlarında başladığı ve VII. yüzyıl başlarına kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. Yapılmaya başlayan bilimsel kazılar, manastırla ilgili bilgilerin gelecek yıllarda kuşkusuz yeni verilerle zenginleşmesini sağlayacaktır.

LEVHALAR

Lev. 1. Kazı öncesinde tonozlu mezarın görünümü.

Lev. 2. Tonozlu mezarın içindeki yeni bulunan mezar yerleri.

Lev. 3. Mezar 2.

Lev. 4. Manastırda yapılan kazıda bulunan korinth sütun başlığı.

Lev. 5.

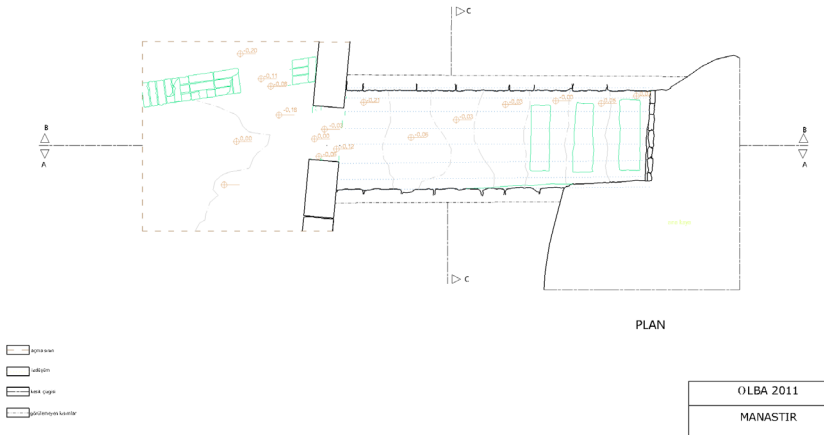
Lev. 6.

Lev. 7. Kazıda bulunan kiremit parçalarından bir bölüm.

Lev. 8.

Lev. 9. Olba 2011 Manastır Kazısı (Burak YAZICI - plan, kesit, görünüş) - Model.

KAYNAKÇA

- Ayteş Canevello 2004 Ayteş, Canevello, S., “Iconiumlu Azize Thecla Yaşamı ve Mucizeleri”, Olba X, KAAM Yay., Mersin.
- Ayteş Canevello – Özyıldırım 2009 Ayteş Canevello, S., - Özyıldırım M., “Constantinopolis Tahtında Isaurialı Bir İmparator: Zeno”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.
- Brooks 1903 *The Sixth Book Of The Select Letters of Severus, Patriarch of Antioch In The Syriac Version Of Athanasius of Nisibis* (edit. and trans. By E. W. Brooks M. A.), Vol. II., Oxford.
- Dagron 1978 Dagron, G., *Vie et Miracles de Sainte Thecla* (Texte Grec, Traduction et Commentaire), Societe des Bollandistes, Bruxelles.
- Erten – Özyıldırım 2010 Erten, E. – Özyıldırım, M., “Olba Araştırması 2009”, Türk Eskiçağ Bilimleri Haberler Dergisi, S. 30, İstanbul.
- Joshua the Stylite *The Chronicle of Pseudo – Joshua the Stylite* (Süryanca’dan İng.’ye çev. F. R. Trombley ve J. W. Watt) Translated for Historians 32 Liverpool University Press, Liverpool 2000.
- Özyıldırım 2003 Özyıldırım, M., “İlkçağ ve Erken Hıristiyanlık Kaynaklarında Olba ve Sözcüğün Değişik Kullanımları”, Olba VIII (Özel Sayı), KAAM Yay., Mersin.
- Özyıldırım – Ünalın 2011 Özyıldırım, M. – Ünalın, H., S., “Isauria Dağlarında Hıristiyan Manastırcılığının Bir Örneği Olba Manastırı”, Seleucia ad Calycadnum Dergisi S. 1, Ankara.
- Westphalen 2006 Westphalen, S., “Studien zur frühbyzantinischen Bauornamentik im Rauhen Kilikien: Diokaisareia/ Uzuncaburç”, IstMitt 56.